

Examen VWO

2021

tijdvak 1
woensdag 19 mei
9.00 - 12.00 uur

Latijnse taal en cultuur

Bij dit examen hoort een bijlage.

Achter het correctievoorschrift is een aanvulling op het correctievoorschrift opgenomen.

Dit examen bestaat uit 23 vragen en een vertaalopdracht.

Voor dit examen zijn maximaal 74 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (tekstelementen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één tekstelement wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één tekstelement, dan wordt alleen het eerste tekstelement in de beoordeling meegeteld.

Tekst 1

Regel 2 **Annos** t/m **quadraginta**

- 1p 1 Leg uit dat met deze woorden de voorafgaande suggestie **Adulescentulus** t/m **inductus** (regel 1-2) niet volledig weerlegd wordt.

Regel 7 **Nihil autem umquam debuit**

- 1p 2 Citeer uit het voorafgaande (vanaf regel 1 **Patrem**) het Latijnse tekstelement waarop Cicero met deze woorden ingaat.

Regel 8-9 **ruri** t/m **vixerit**

Erucius geeft voor dit feit een andere verklaring dan Cicero.

- 2p 3 a Beschrijf in eigen woorden de verklaring die Erucius geeft. Betrek in je antwoord een gegeven uit de regels 22-27 (**Nescio** t/m **possum**).
b Beschrijf in eigen woorden de verklaring die Cicero geeft. Betrek in je antwoord een gegeven uit de regels 28-33 (**Quid ais** t/m **consumere**).

Regel 1-19 **Patrem** t/m **constantissimus**

In zijn boek *De inventione* beschrijft Cicero de techniek van de opsomming:

Bij de opsomming worden verscheidene mogelijkheden naast elkaar gezet. Nadat alle andere mogelijkheden zijn ontkracht, blijft er een over die noodzakelijkerwijs de juiste moet zijn. Voorbeeld: "Het moet wel zo zijn dat het slachtoffer ofwel vanwege vijandschap door mijn cliënt is gedood, ofwel uit vrees, of omdat hij hoopte er beter van te worden, of om een vriend een plezier te doen, of het is zo, als geen van deze omstandigheden aan de orde is, dat het slachtoffer niet door mijn cliënt is gedood."

- 2p 4 a Citeer uit de regels 13-19 (**Nam** t/m **constantissimus**) het Latijnse zelfstandig naamwoord waarmee Cicero naar het motief vijandschap verwijst.
b Noteer een motief dat Cicero in de bovenstaande passage uit *De inventione* noemt, dat hij ook in de regels 1-7 (**Patrem** t/m **interfuisse**) aan de orde stelt.

Regel 21 **filius**

- 3p 5 a Citeer uit het voorafgaande (vanaf regel 16 **Rursus**) de twee Latijnse tekstelementen waarmee Cicero deze persoon op een meer uitgebreide wijze heeft beschreven.
b Leg uit welk doel Cicero met deze meer uitgebreide beschrijving had.

Regel 24-26 **Quod** t/m **optima**

In deze zin maakt Cicero gebruik van het stilistisch middel chiasme.

- 1p 6 Neem het volgende schema over en citeer op de plaats van de puntjes de vier Latijnse tekstelementen die het chiasme vormen:
... (a), ... (b), ... (b), ... (a).

Regel 22-27 **Nescio t/m possum**

In deze regels kwalificeert Cicero de aanklacht van Erucius onder andere met de woorden **mala** (regel 25) en **nugatoria** (regel 25).

- 2p 7 Citeer uit de regels 22-27 (**Nescio t/m possum**) de andere twee niet direct opeenvolgende Latijnse woorden waarmee Cicero de aanklacht van Erucius kwalificeert.

Regel 29 **relegationis ac supplici**

In het vervolg noemt Cicero drie redenen die volgens hem veel meer voor de hand liggen.

- 2p 8 Citeer uit de regels 37-40 (**Vides t/m dicis**) de drie desbetreffende Latijnse woorden.

Regel 41-42 **weinig argumenten**

In het voorafgaande heeft Cicero opgemerkt dat Erucius hem daarmee een probleem bezorgt.

- 1p 9 Beschrijf in eigen woorden dit probleem. Baseer je antwoord op een gegeven uit de regels 22-27 (**Nescio t/m possum**).

Tekst 2

Regel 1 in **Sullae praesidiis fuit**

Dit gegeven wordt door Cicero herhaaldelijk in zijn redevoering benadrukt.

- 1p 10 Leg uit dat dit gegeven een belangrijk argument vormt in het betoog van Cicero. Betrek in je antwoord de betekenis van de woorden **in Sullae praesidiis fuit**.

Regel 3 **lege** (het eerste **lege** in regel 3)

In het vervolg (t/m regel 5 **quaero**) is sprake van oude en nieuwe wetten.

- 2p 11 a Tot welke categorie behoort het eerste **lege** in regel 3? Verklaar je antwoord.
b Beschrijf in eigen woorden welke twee bepalingen deze wet bevatte. Baseer je antwoord op de regels 1-5 (**Dum t/m quaero**).

Regel 6 In t/m **Eruci**

- 1p 12 Beschrijf in eigen woorden de retorische techniek die Cicero in deze zin gebruikt.

Regel 6-8 **nam** t/m **purgavit**

Deze regels worden door A. van den Daele als volgt vertaald:

Sulla immers heb ik van de aanvang af van mijn rede uitdrukkelijk wegens persoonlijke buitengemene voortreffelijkheid steeds verschoond.

In de vertaling is de grammaticale structuur van het Latijn niet geheel overgenomen.

- 3p 13 a Leg dit uit met betrekking tot het onderwerp van **purgavit**. Ga in je antwoord in op zowel het Latijn als de vertaling.
- b Citeer het Latijnse woord dat in de vertaling is weergegeven met 'persoonlijke'.

Cicero maakt in de regels 6-8 (**nam** t/m **purgavit**) gebruik van het stilistisch middel parallellisme.

- c Neem het volgende schema over en citeer op de plaats van de puntjes de vier desbetreffende Latijnse tekstelementen:
... (a), ... (b), ... (a), ... (b).

Regel 9 **adversarios**

- 1p 14 Noteer de benaming van de politieke groepering waartoe deze personen behoren. Baseer je antwoord op de achtergronden bij de teksten die je voor dit examen gelezen hebt.

Regel 14-15 **Aliquot** t/m **dicuntur**

- 1p 15 Welk woord geeft het best het verband weer tussen deze zin en de voorafgaande zin (regel 12-14 **Opinor** t/m **Iunias**)?
- A dus
B maar
C of
D want

Tekst 2 bestaat voornamelijk uit een bespreking van wat er met de bezittingen van Sex. Roscius gebeurd is. Ergens in tekst 2 onderbreekt Cicero deze bespreking even om tussendoor in enkele regels iets anders aan de orde te stellen.

- 2p 16 a Noteer het nummer van de regel waarin deze onderbreking begint en het nummer van de regel waarin deze onderbreking eindigt.
- b Noteer in eigen woorden in één zin wat Cicero in deze onderbreking aan de orde stelt.

Tekst 3

Regel 2 **eundem**

Door het gebruik van het woord **eundem** vestigt Cicero terloops de aandacht op een naar zijn mening absurde situatie.

- 1p 17 Beschrijf in eigen woorden deze absurde situatie.

Regel 9-14 **Illam** t/m **putetis**

Een van de wapens waarmee een redenaar zijn publiek probeerde te overtuigen was *movere*.

- 2p 18 Beschrijf in eigen woorden uit deze regels twee verschillende opmerkingen waarin Cicero dit wapen toepast.

Regel 13-14 **videte** t/m **putetis**

Deze woorden worden door A. van den Daele als volgt vertaald:

Zie dan toe, bij de onsterfelijke goden, naar welk een afgrond de staat gevoerd zal worden.

In het Latijn is hier het stilistisch middel eufemisme gebruikt.

- 2p 19 a Leg uit dat in de vertaling het eufemisme niet is overgenomen. Ga in je antwoord in op zowel het Latijn als de vertaling.
b Noteer de naam van een ander stilistisch middel dat in het Latijn is gebruikt, maar niet in de vertaling is overgenomen.

Regel 16 **iis**

- 1p 20 Citeer uit het vervolg (t/m regel 18 **laborare**) het Latijnse tekstelement waarmee Cicero **iis** nader concretiseert.

Regel 16-18 **Vestrum** t/m **laborare**

- 1p 21 Noteer in eigen woorden de a-fortiori-redenering die uit deze regels op te maken is.

Regel 21-22 **hominibus** t/m **incommodorum**

Cicero zegt in het vervolg (t/m regel 24 **amittimus**) ongeveer hetzelfde als hier.

- 2p 22 Verklaar het verschil in tijd tussen **ademit** (regel 21) en **amittimus** (regel 24). Betrek in je antwoord de context van beide werkwoordsvormen.

Let op: de laatste vraag en opdracht van dit examen staan op de volgende pagina.

Regel 20-24 **Quae** t/m **amittimus**

In een artikel over deze redevoering schrijft Chr. Pieper dat Cicero het proces wil presenteren als een zaak waarin de vrijheid van de Romeinse republiek verloren dreigt te gaan.

In deze laatste regels van zijn redevoering noemt Cicero niet vrijheid, maar een andere belangrijke waarde die verloren dreigt te gaan.

- 2p **23**
- a** Noteer een Nederlands woord waarmee deze waarde wordt weergegeven.
 - b** Noteer de Latijnse benaming van het slotgedeelte van een redevoering.

Tekst 4

Bestudeer de inleiding en de aantekeningen bij tekst 4.

- 37p Vertaal de regels 1 t/m 13 in het Nederlands.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.